

- сплачуючи страхову премію, страхувальник набуває право на отримання від страховика страхової виплати за обставин, зазначених у договорі страхування;
- кошти сплачених страхових премій переходять у власність страховика і стають його доходом;
- страхувальник має право вимагати від страховика виконання умов договору страхування, в т.ч. виплати страхового відшкодування, у тому обсязі, який відповідає умовам договору страхування;
- власником страхового фонду є комерційна страхова організація, заснована юридичними та (або) фізичними особами з метою ведення підприємницької діяльності та отримання прибутку, який може бути розподілено між власниками організації

Висновки з даного дослідження. Таким чином, при комерційному страхуванні формований фонд страховика стає джерелом збагачення підприємця та забезпечується проведенням страхових операцій та інвестиційної діяльності. Як наслідок, взаємність для страхувальників досягається за більш високим ціновим паритетом і не завжди гарантує їм виконання страхових зобов'язань. Саме комерційне страхування є основою ринкових відносин у сфері страхування і має своєю відмінною рисою отримання прибутку із страхових операцій і накопичення страхового капіталу в умовах конкурентних ринкових відносин.

Таким чином, система комерційного страхування являє собою державно регульовану форму централізації і концентрації капіталу, який формується з внесків (премій) страхувальників для забезпечення майнових інтересів громадян та юридичних осіб, при настанні страхових випадків, за якої для виконання цих завдань створюється страхова компанія, метою якої є отримання прибутку.

Резюмуючи вищевикладене, слід зазначити, що теоретичні вишукування автора в цьому напрямку є фундаментом для подальшого формування відповідного інструментарію управління системою комерційного страхування. Це вимагає подальшого розгляду системи комерційного страхування крізь призму суспільних відносин, що реалізуються в рамках даної системи та різняться як за складом учасників, між ким виникають ці відносин, так і за засобами їх регулювання тощо.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Манэс А. Основы страхового дела: Пер. с нем. / А. Манэс. — М.: АНКІЛ, 1992. — 112 с.
2. Коньшин Ф.В. Государственное страхование в СССР. / Ф.В. Коньшин. М.: Финансы, 1975. — 368 с.
3. Райхер В.К. Общественно-исторические типы страхования. / В.К. Райхер. М.: Изд-во академии наук СССР, 1947. — 282 с.
4. Рейтман Л.И. Страховое дело. / Л.И. Рейтман. - М.: Финансы и статистика, 2005. — 766 с.
5. Hemard (1924). Theorie et pratique des assurances terrestres, I, p. 3 s., II, p. 649.
6. Шершеневич Г.Ф. Курс торгового права. Товар. Торговые сделки. — Т. 2 / Г.Ф.Шершеневич. СПб.: Бр. Башмаковы, 1908. — 630с
7. Samuel, Meredith (2010). A Treatise On Insurances by Balthazard-Marie Emerigon. Nabu Press. p.822.
8. Воблый К.Г. Основы экономики страхования. Репринтное издание / К.Г.Воблый. М.: Издательский центр "Анкил", 1995. — 232 с.
9. Гегель. Философия права. / Гегель. — М.: Мир книги, 2007. — 464 с.
10. Глезерман Г.Е. Интерес как социологическая категория. / Г.Е.Глезерман // Вопросы философии. — 1966. — № 10. — С.18-19.
11. Граве К.А. Страхование. / К.А.Граве, Л.А. Лунц. М., 1960. — 67 с.
12. Грибанов В.П. Осуществление и защита гражданских прав. / В.П. Грибанов. М.: "Статут", 2001. — 411 стр.
13. Серебровский В.И. Очерки советского страхового права / В.И.Серебровский, М. □ Л., 1926.
14. Дедова Н.А. Гражданское и торговое право зарубежных государств: Уч. пособие / Под ред. Е.А. Васильева и А.С. Комарова. / Н.А.Дедова. М., 2005. — 640с.
15. Глоссарий страховых терминов, используемых при проведении страховых операций. — М.: МФК, 2008. — 288 с.
16. Шахов В.В. Введение в страхование: Учеб. пособие. — 2-е изд., перераб. и доп. / В.В. Шахов. М.: Финансы и статистика, 1999. — 286 с.
17. Юлдашев Р.Т. Введение в продажу страхования, или как научиться продавать надежду / Р.Т. Юлдашев. М.: Анкил, 1999. — 134 с.
18. Федорова Т.А. Страхование: Учебник/ Под ред. Т.А. Федоровой. — 2-е изд., иерераб. и доп. / Т.А. Федорова. М.: Экономистъ, 2004. — 875 с.
19. Дедиков С.В. Страховая премия / С.В. Дедиков // Страховое право. — 2006. — № 1 (30). С. 17 – 24.
20. Закон України «Про страхування» від 7.03.1996 р. зі змінами та доповненнями. — [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
21. Цивільний кодекс України: Коментар / За заг. ред. Є. О. Харитоновна, О. М. Калітенко. — Одеса: Юридична література, 2004. — 1112 с.
22. Грищенко Н.Б. Основы страховой деятельности: Учебное пособие. / Н.Б.Грищенко. Барнаул: Изд-во Алт. ун-та, 2001. — 274 с

УДК 65.012.412 : 3.08

МІСЦЕ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Шира Н.О. к.е.н. доцент кафедри «Фінанси» Донецького державного університету управління

Фоміна О.О. к.е.н., доцент кафедри Фінанси» Донецького державного університету управління

Конончук Є.М. головний спеціаліст управління персоналізованого обліку інформаційних систем та мереж головного управління Пенсійного фонду України в Донецькій області

Шира Н.О., Фоміна О.О., Конончук Є.М. Місце корпоративної соціальної відповідальності підприємств в розвитку національної економіки України.

У статті досліджено особливості розвитку корпоративної соціальної відповідальності в Україні, розглянуто місце корпоративної соціальної відповідальності підприємств в розвитку національної економіки України, досліджено моделі побудови корпоративної соціальної відповідальності у світовій практиці, визначено взаємозв'язок між розвитком економіки та корпоративної соціальної відповідальності підприємництва в умовах реформування економіки, результатом чого є підвищення підприємствами соціальної відповідальності перед суспільством, що становить основу стабільного економічного розвитку держави та досліджено напрямки розвитку корпоративної соціальної відповідальності в Україні та виявлено, що найпоширенішим напрямком корпоративної соціальної відповідальності для українських підприємств є трудові практики

Ключові слова: корпоративна соціальна відповідальність, менеджмент, стратегія, сталий економічний розвиток, соціальний захист, соціальні інвестиції, соціально орієнтована модель ринкової економіки.

Шира Н.А., Фоміна Е.А., Конончук Е.М. Место корпоративной социальной ответственности предприятий в развитии

національної економіки України

В статті досліджено особливості розвитку корпоративної соціальної відповідальності в Україні, розглянуто місце корпоративної соціальної відповідальності підприємств в розвитку національної економіки України, досліджено моделі побудови корпоративної соціальної відповідальності в мировій практиці, визначено взаємозв'язок між розвитком економіки та корпоративної соціальної відповідальності підприємств в умовах реформування економіки, результатом чого є підвищення підприємствами соціальної відповідальності перед суспільством, що становить основу стабільного економічного розвитку держави та досліджено напрями розвитку корпоративної соціальної відповідальності в Україні та виявлено, що найбільш поширеним напрямком корпоративної соціальної відповідальності для українських підприємств є трудова практика.

Ключові слова: корпоративна соціальна відповідальність, менеджмент, стратегія, стійке економічне розвиток, соціальна захиста, соціальні інвестиції, соціально орієнтована модель ринкової економіки.

Shira N., Fomina O., Kononchuk E. The role of corporate social responsibility of companies in the development of the national economy of Ukraine

The article studies the features of the corporate social responsibility development in Ukraine, considers the place of corporate social responsibility in the development of the Ukrainian national economy, studies the models of corporate social responsibility building in the world praxis, defines the relationship between economic development and corporate social responsibility of business in the context of economic reforming, which resulted in the increasing of the enterprises social responsibility, which is the basis of sustainable economic development of the state. The article also researches the direction of the corporate social responsibility development in Ukraine and brings out that the most frequent area of corporate social responsibility for Ukrainian enterprises is labor practice.

Keywords: corporate social responsibility, management, strategy, sustainable economic development, social protection, social investment, socially-oriented market economy model

Постановка проблеми. Для країн колишнього соціалістичного напрямлення перехід до ринкової моделі господарювання ознаменувався радикальними змінами в усій системі управління державою. Перехід від галузевої до корпоративної моделі управління економікою відбувався стихійно, був продиктований політичними та комерційними інтересами окремих структур та фактично закінчувались провалом. Зважаючи також на те, що теорія капіталізму у різних країнах розвивалась нерівномірно, історично склалися альтернативні моделі, які обумовлені національними особливостями та культурними традиціями з їх сильними та слабкими сторонами. Це підкреслює необхідність коригування новоствореної побудови капіталістичної системи в Україні, оскільки для країн, що раніше притримувалися соціалістичної орієнтації, мало імовірно може бути історично виправданою та привабливою перспектива будівництва капіталізму в його класичному вигляді, без належних гарантій у сфері праці та соціального розвитку.

Перехід від ієрархічної будови систем управління до принципів і моделей, що реалізуються через різноманітні форми взаємодії трьох секторів – державного, приватного та громадянського характеризується поступовим зменшенням державного впливу у сфері захисту інтересів різних соціальних груп та передачею її функції до інститутів громадянського суспільства. Ці обставини об'єктивно сприяли створенню внутрішньо корпоративних правил, методів рішення корпоративних проблем, які в значній мірі залежали від особистості власників і керуючих компаній.

Поєднати здобутки державних методів соціального захисту та потенціал корпоративного сектору можливо за допомогою розвитку механізмів узгодження соціальних інтересів, таких як державно-приватне партнерство та корпоративна соціальна відповідальність. В умовах хиткої фінансово-економічної ситуації в Україні, обмежених бюджетних можливостей, невирішеності соціальних проблем, слабкості інститутів громадянського суспільства значущості набувають не тільки проблеми якісних змін у системі державного управління, але й необхідність активізації суб'єктів суспільного діалогу. Нині сполучною ланкою між державою, бізнесом та суспільством є корпоративна соціальна відповідальність, яка ефективно впливає на забезпечення сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вирішення питань та проблем, пов'язаних з корпоративною соціальною відповідальністю в контексті його сучасного розвитку, розглядаються в працях багатьма дослідниками та науковцями, наприклад такими як Волосковець Ю., Засенко О. Зінченко А., Колишко Р., Лазоренко О., Мазуренко В., Саприкіна М.

Але ці питання в українській науковій літературі мають вкрай низький рівень розробки, особливо в аспекті регулювання соціальної складової підприємницької діяльності.

Загальна мета. Визначити місце корпоративної соціальної відповідальності підприємств в розвитку національної економіки України.

Викладення основного матеріалу. В економічній літературі існує багато визначень поняття «корпоративна соціальна відповідальність» (далі - КСВ). Однак розуміння сутності цієї категорії в економічній науковій літературі не завжди однозначне. Фрідмен М., відзначав, що соціальна відповідальність підприємства полягає у зростанні і максимізації прибутку. Згідно з підходом Світової бізнес-ради зі сталого розвитку (WBCSD), соціальна відповідальність підприємства – це довгострокове зобов'язання компаній поводитися етично та сприяти економічному розвитку, одночасно покращуючи якість життя працівників та оточуючого суспільства [3].

Загальною тенденцією сучасних поглядів західних науковців на питання, що розглядається, є його трактування у контексті забезпечення стійкого розвитку компаній. Так, наприклад, нормативними актами Європейської Комісії визначено, що КСВ - це концепція, яка відображає добровільне рішення компаній брати участь у покращенні життя суспільства та захисті довкілля. Згідно з визначенням Європейського Альянсу корпоративної соціальної відповідальності, КСВ – це концепція залучення соціальних і екологічних напрямків у діяльність бізнесу на засадах добровільності та взаємодії між усіма зацікавленими сторонами [4].

Підсумовуючи вищесказане, можна сказати, що корпоративна соціальна відповідальність - це добровільне рішення керівництва взяти на себе зобов'язання підвищувати добробут працівників та громади через відповідні методи ведення бізнесу та може здійснюватись відповідно до чотирьох загальноприйнятих підходів:

економічний підхід, згідно з яким підприємство у своїй діяльності переслідує лише одну мету – збільшення власного прибутку, а вся його соціальна діяльність спрямована на досягнення економічного результату;

політичний підхід, який базуються на тому, що підприємства здатні певним чином впливати на суспільство, через що вони повинні відповідально використовувати цю здатність. При цьому під соціальною силою розуміють здатність впливати на результати важливих суспільних процесів з метою вирішення суспільних проблем незалежно від політичних інститутів;

соціальний підхід, згідно якого підприємство має зосереджувати свою діяльність на визначенні соціальних вимог суспільства та відповіді на них, сприяючи тим самим посиленню своїх позицій;

етичний підхід, головною особливістю якого є те, що в основі лежить ідея морально-етичного обов'язку бізнесу та окремих менеджерів перед суспільством [4].

Активне запровадження практик КСВ спочатку компаніями Західної Європи і США, а згодом і країнами, економіка яких швидко розвивалась (Центральна та Східна Європа), розпочалось в середині ХХ сторіччя. За участі Організації Об'єднаних націй (ООН) та її агенцій, Європейського Союзу, Міжнародної Організації Праці, провідних світових бізнес-структур та громадських організацій визначено основні засади КСВ, здійснилась уніфікація вимог та критеріїв оцінки, відбувається вдосконалення практики. На початок ХХІ сторіччя більшість великих західних компаній вже сформували власні політики з КСВ.

Практика реалізації соціальної відповідальності в системі управління в розвинених країнах свідчить, що загальною тенденцією для зарубіжних країн є те, що у поточний час можна виокремити три найбільш популярні моделі соціальної відповідальності: американську,

європейську й азійську (японську) (рис. 1).

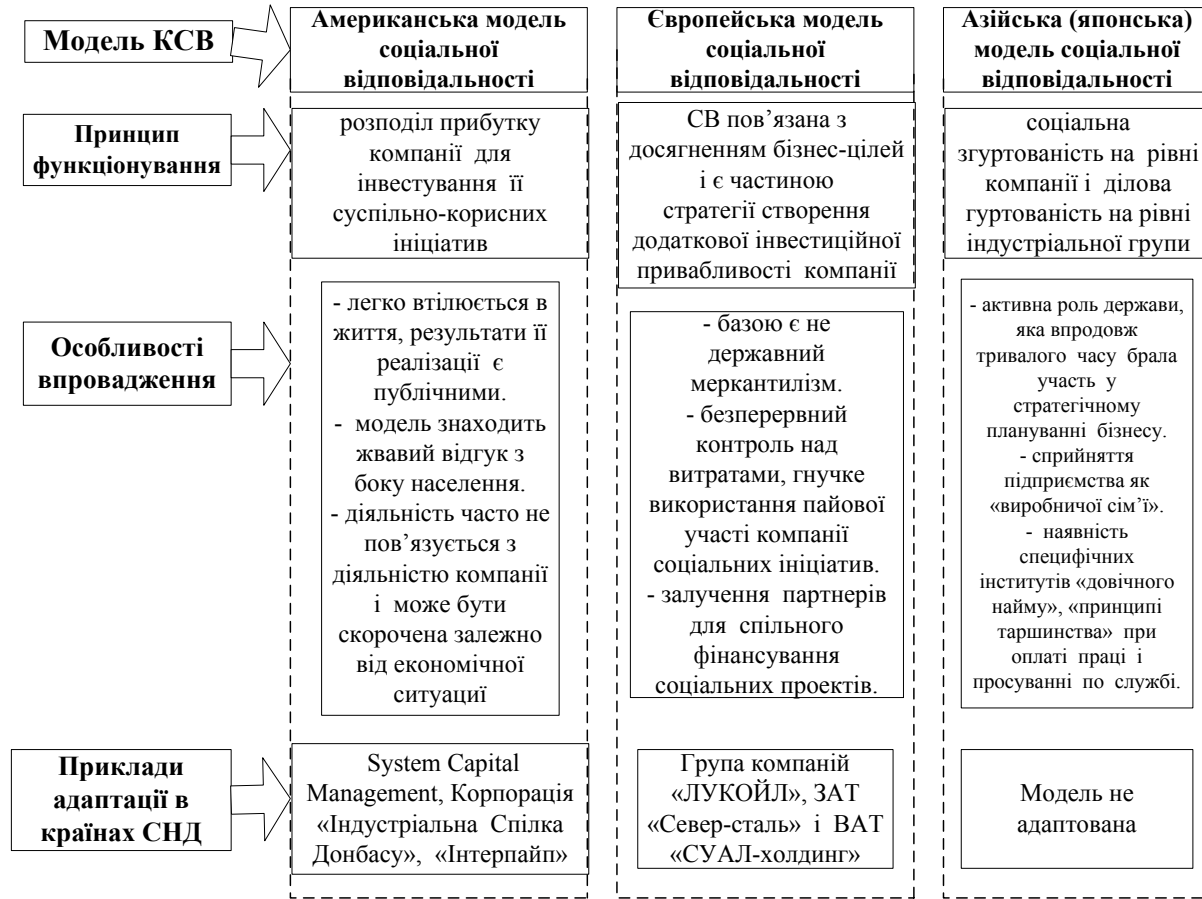

Рис. 1. Моделі побудови КСВ у світовій практиці

Не зважаючи на популярність застосування принципів соціальної відповідальності на підприємствах, актуальними залишаються питання поєднання двох радикально важливих складових: розвитку економіки та корпоративної соціальної відповідальності підприємництва в умовах реформування економіки, результатом цього очікуванням є не лише підвищення прибутковості бізнесу та економічне зростання підприємств, а в першу чергу, набуття ним соціальної відповідальності перед суспільством, що становить основу стабільного економічного розвитку держави (рис. 2).

Українське бізнес середовище має велику кількість ефективних прикладів адаптації досвіду західних компаній з впровадження тих чи інших західних методів. Саме тому узагальнення досвіду програм впровадження та функціонування КСВ допоможе формуванню умов для розробки Національної стратегії корпоративної соціальної відповідальності, яка буде спроможна допомогти вітчизняним компаніям у впровадженні власної стратегії КСВ. Перспективи майбутнього розвитку КСВ в Україні залежить від престижу соціальних питань для вітчизняних компаній.

В Україні становлення КСВ розпочалося лише на початку ХХІ ст. коли в 2006 році за підтримки Представництва ООН в Україні було засновано локальну Українську мережу Глобального договору (ГД), орієнтована на сприяння реалізації українськими компаніями та іншими зацікавленими сторонами принципів ГД. До його реалізації долучилися компанії, бізнес асоціації, об'єднання профспілок, об'єднання роботодавців, неурядові організації та академічні інститути що підтримують принципи ГД у сфері прав людини, стандартів праці, охорони навколишнього середовища та протидії корупції і зобов'язуються інтегрувати їх у свою щоденну діяльність [1]. Станом на 2010 р. Глобальний договір в Україні налічує 165 членів [6].

Реалізацією заходів у області корпоративної соціальної відповідальності займається тільки невелика частина українських корпорацій, які усвідомлюють значення цієї роботи для стратегічного розвитку і успішної взаємодії як з західними партнерами так й з державою. Основними суб'єктами просування ідей КСВ в Україні є, передовсім, великі компанії, такі як Інтерпайп, фінансово-промислова група компаній СКМ, міжнародні організації, неурядові організації, такі як Асоціація міст України, Csreview.net (експертно-аналітичний портал); Громадське об'єднання (ГО) «Спільнота Соціально-відповідальний бізнес»; Центр «Розвиток КСВ» - експертна організація [1].

Підприємства, які є середніми, а тим більше малими майже не піклуються питаннями розвитку корпоративної соціальної відповідальності у своїй діяльності. Це здебільшого визвано тим, що в українській практиці склалися два підходи до розуміння ролі соціальної відповідальності.

Відповідно до першого підходу, підприємства повинні мати на меті виробничі та економічні цілі, а його соціальна відповідальність полягає у максимізації оплати праці працівників. Прихильники другого підходу вважають, що підприємства можуть вирішувати, як виробничі та економічні, так і соціальні задачі, які виникають у процесі його діяльності. Другий підхід відповідає вимогам корпоративності цивілізованого ринку, соціально орієнтованої моделі ринкової економіки (про корпорації).

Відповідно до дослідження, проведеного центром «Розвиток КСВ» у 2011 році, представники українських компаній під соціальною відповідальністю переважно розуміють надання благодійної допомоги громаді, розвиток власного персоналу, чесне введення бізнесу та дотримання і захист прав людини. Найменше асоціюють із соціальною відповідальністю впровадження принципів і практик підзвітності, прозорості й етичної поведінки, здійснення екологічних проєктів та участь у регіональних програмах розвитку (рис. 3) [5].

Рис. 2. Взаємозв'язок між впровадженням КСВ та сталим економічним розвитком країни

Рівень розуміння соціальної відповідальності у 2010 році порівнянні з 2005 роком практично не змінився: частка підприємств, які відносять до соціальної відповідальності надання благодійної допомоги громаді та розвиток власного персоналу, протягом останніх п'яти років залишається достатньо великою; незмінним залишилась частка підприємств (майже третина) які асоціюють здійснення екологічних проектів та участь у регіональних програмах розвитку із соціальною відповідальністю; найменша частка підприємств як у 2005 році, так і у 2010-му, віднесла до соціальної відповідальності такий її аспект, як відкритість компанії [5, с. 16].

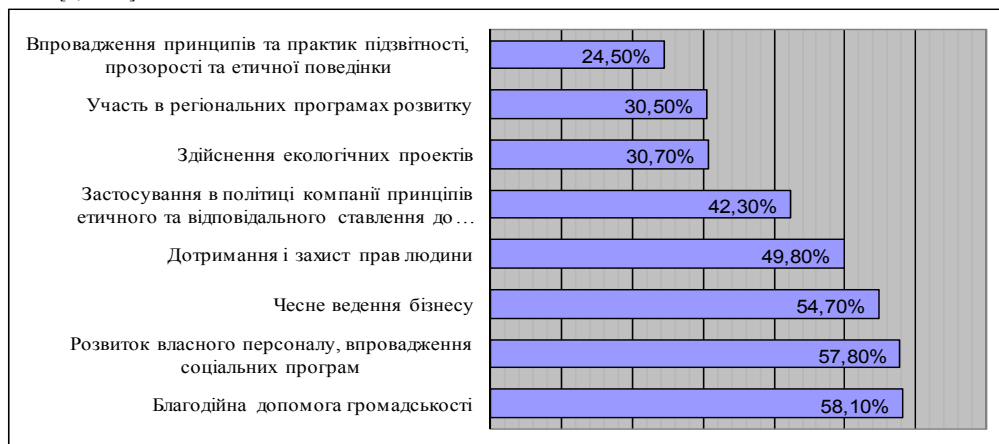

Рис. 3. Детермінація поняття «соціальна відповідальність» представниками українських підприємств (% від загального числа опитуваних)

Відповідно до даних опитувань, які проводились серед компаній, що працюють в Україні, визначився перелік програм/напрямів реалізації корпоративної соціальної відповідальності (рис. 4) [5, с. 12].

Рис. 4. Напрямки розвитку КСВ в Україні

Переважну частину заходів із соціальної відповідальності, які впроваджують підприємства, можна віднести до трудових практик (заходи із розвитку власного персоналу, відмова від використання примусової та дитячої праці, відсутність дискримінації, впровадження програм поліпшення умов праці) та захисту здоров'я і безпеки споживачів. Найменш поширеним для українських підприємств, які впроваджують соціально відповідальні заходи, є захист природних ресурсів та співпраця з громадою.

Найпоширенішим напрямком соціальної відповідальності для українських підприємств є трудові практики - три чверті опитаних українських компаній здійснюють різноманітні соціально відповідальні заходи для власного персоналу. Незмінною з 2005 року залишилась пріоритетність соціально відповідальних заходів щодо власних працівників: заходи з оплати праці, регулювання робочого часу та відсутності дискримінації при прийомі на роботу.

Відповідно до дослідження, проведеного центром «Розвиток КСВ» у 2011 році тільки третина компаній здійснює соціальні інвестиції в розвиток громади, трохи більша частка підприємств надає різноманітну допомогу регіону, де розташовані їх підприємства. Найпоширенішими видами допомоги громаді є благоустрій території та програми створення робочих місць; однак втричі скоротилася частка підприємств, які надають фінансову допомогу владі у вирішенні проблем регіону; вдвічі - частка підприємств, які сприяють реалізації екологічних проектів та надають спонсорську допомогу спортивним та культурним заходам. Лідерами у впровадженні програм надання допомоги регіону, де знаходиться підприємство, є великі компанії. Так, наприклад одним з найбільш успішним для Донецької області у цій сфері є досвід компанії ДТЕК, яка реалізує свою програму соціального партнерства вже протягом декількох років. Так, компанія має угоди про партнерство із органами місцевого самоврядування у містах, де знаходяться підприємства компанії. Ця комплексна програма стосується різних сфер розвитку громади та використовує різні форми корпоративного благодійництва: фінансування, не фінансова підтримка, корпоративне волонтерство тощо.

Продовжує існувати достатньо низький рівень інформаційної відкритості для суспільства українських компаній та рівень їх співпраці з іншими організаціями у розробці і впровадженні програм/заходів із соціальної відповідальності. Для більшості компаній інформація про них лише для внутрішнього користування. Частка підприємств, які використовують зовнішні канали інформації (телепередачі, публікації в ЗМІ) менша за тих, хто використовує внутрішні канали інформації (внутрішня преса, веб-сторінка) [5, с. 56].

Обґрунтування отриманих результатів. За результатами дослідження можна дійти висновку – соціальна відповідальність ще не стала частиною стратегічного менеджменту більшості українських компаній. Лише незначна кількість підприємств має стратегію соціальної відповідальності. Не розпочався процес формування окремих функціональних підрозділів із соціальної відповідальності. Компанії не мають чіткого механізму контролю впровадження програм/заходів із соціальної відповідальності. Сучасна діяльність корпоративної соціальної відповідальності відображується у системі економічних, екологічних та соціальних показників сталого розвитку, проводиться через постійний діалог із суспільством, є частиною стратегічного планування і управління компаніями.

Визначаючи пріоритетні напрями КСВ, підприємствам перш за все необхідно орієнтуватися на специфіку своєї діяльності. Це важливо, оскільки КСВ повинна органічно вписатися в стратегію, політику, системи управління підприємством і пронизувати всі бізнес-процеси. Вступаючи на шлях соціальної відповідальності, підприємствам важливо грамотно розрахувати свої сили і наявні ресурси. Спочатку варто вибрати кілька пріоритетних напрямів і досягти максимальної ефективності в них. Згодом, нарощуючи досвід в області КСВ, компаніям буде легше розширити перелік напрямків своєї соціальної відповідальності.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Аналітична доповідь «Система представництва інтересів соціальних груп в Україні: інституціалізація механізмів» . – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/sys_predstav-5cdc3.pdf.
2. Зінченко А.Г., Саприкіна М.А. Соціальна відповідальність в Україні: Погляди різних стейкхолдерів. Регіональний аспект / А.Г. Зінченко, М.А. Саприкіна. – К., 2008. – 60 с.
3. Корпоративна соціальна відповідальність підприємств як основа інноваційного розвитку сучасної економіки [Електронний ресурс] / Н.Ю. Волошковець // Наукові праці КНТУ. Економічні науки. – 2010. - С. 125–131. – Режим доступу: http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_17_ekon/index.html.
4. Мазуренко В.П., Засенко О.Ю. Сучасна концепція корпоративної соціальної відповідальності у міжнародному бізнесі / В.П. Мазуренко, О.Ю. Засенко [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1199>.
5. Посібник із КСВ. Базова інформація з корпоративної соціальної відповідальності / Кол. автор.: О. Лазоренко, Р. Колишко, та ін. – К.: Видавництво «Енергія», 2008 – 96 с.
6. Огляд діяльності мережі Глобального договору 2010 // Українська мережа Глобального договору. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.globalcompact.org.ua/img/files/GC%20Annual%20Report%202010.pdf>.